

Identifikace mimořádně intelektově nadaného žáka

Mgr. Lenka Baše,
pedagožka ve třídách
s rozšířenou výukou skupiny
předmětů na FZŠ Olomouc,
Hálkova 4

Abychom mohli začít cíleně pracovat s mimořádně intelektově nadaným žákem ve výuce, je nejprve třeba jej včas a správně identifikovat. Jak postupovat, kam se obrátit pro radu či pomoc a na co nezapomenout, to jsou základní otázky, na které se v následujícím textu pokusím odpovědět. Jaké možnosti má škola při realizaci vzdělávání mimořádně nadaných žáků, jak diagnostikovat úroveň jeho jednotlivých schopností, jaké metody používat ve výuce a kde hledat inspiraci či vhodné učební materiály, to jsou otázky, na které by měly odpovědět články v dalších číslech tohoto časopisu.

Od nominace po diagnostiku

Identifikace nadaných žáků je podstatným momentem individualizace vzdělávání, ať už z pohledu optimální výuky těchto žáků ve specializovaném programu, nebo v rámci jejich integrace do běžného vzdělávacího proudu. Při identifikaci v procesu vzdělávání nadaného žáka je žádoucí spolupráce všech osob a institucí zainteresovaných na vzdělávání žáka [učitel, výchovný poradce školy, školní psycholog, školní speciální pedagog, rodič žáka, vedoucí zájmových útvarů, poradenští pracovníci pedagogicko-psychologických poraden (dále jen „PPP“) a speciálně pedagogických center (dále jen „SPC“), dětský lékař, odborná lékařská pracoviště a jiní].

Nominaci (navržení) žáka, u kterého usuzujeme na mimořádný intelektový potenciál, může provést nejen rodič či pedagog, ale i dětský lékař, vedoucí zájmových aktivit či další osoby s určitými vazbami na žáka. Problémy s jeho identifikací (odhalením) v běžném školním prostředí jsou zřejmé. Je to zapříčiněno zejména nedostatečnou zkušeností, nemožností aplikace psychologických testových baterií určených odborníkům či časovou bariérou, kdy je potřeba se ve velmi početném kolektivu žáků věnovat především žákům s problémy na úkor identifikace.

Učitelé mají zpravidla tendenci nadání buď nadhodnocovat, nebo podhodnocovat. Někdy se také stává, že určité

projevy nadání, a to především ty, které se pojí se sociálně-emocionálními patologiemi těchto dětí (plačtivost, afektovanost, perfekcionismus, agresivní projevy, sebeprosazování, neuznávání autority a jiné), učitelé zaměňují za projevy jiných poruch (ADD či ADHD, poruchy chování, poruchy autistického spektra) či prostou nevychovanost a drzost. Pedagog se tedy často obrací na pomoc odborného poradenského zařízení (PPP, SPC) v situaci, kdy se žák v kolektivu projevuje z jeho pohledu problémově (nespolupracuje, záměrně chybje, extrémně na sebe upozorňuje, pláče, je agresivní vůči sobě či spolužákům, nezvládá tlak na výkon, neumí prohrát, musí být neustále první, bezchybný a podobně).

V případě, že se rodič či učitel domnívá, že by žák mohl být mimořádně intelektově nadaný, je potřeba navštívit PPP či SPC za účelem potvrzení této domněnky a úrovně nadání psychologem, popřípadě speciálním pedagogem. K včasné a správné identifikaci může učitel napomoci znalost dané problematiky (znaků a projevů nadání, sociálně-emocionální patologie, dvojí výjimečnosti), konzultace s poradenskými pracovníky z PPP či dalšími odborníky, sdílení dobré praxe mezi rodiči nadaných dětí a v neposlední řadě i kontakt na různé organizace podporující nadané žáky. V každém kraji ČR pracuje krajský koordinátor péče o nadané žáky, psycholog a speciální pedagog. Tito odborníci diagnostikují nadané žáky, podílejí se na vytváření vhodných podmínek kvalitní spolupráce se školami, které se specializují na nadané žáky,

doporučují jim vhodné metody a formy vzdělávání, pomůcky a jiné. Při Národním ústavu pro vzdělávání (dále jen „NÚV“) nově vznikla také **expertní skupina krajských metodiků péče o nadané žáky – pedagogů**, kteří se od letošního roku budou snažit pomoci svým kolegům v každodenní práci s nadanými žáky, odkážou je na vhodnou literaturu, podporující instituce, volnočasové programy a projekty (více na www.talentovani.cz/kraj-ske-site-podpory-nadani).

Návodným materiálem v procesu identifikace jsou i některé publikace, které se dané problematice cíleně věnují. Patří mezi ně metodická příručka *Vyhledáváme rozumově nadané žáky* (kolektiv autorů VÚP, 2010) či screeningová baterie *IDENA Posuzovací škály a didaktické testy k vyhledávání nadaných žáků* (Hříbková, Nejedlý, Zhouf a kol., NÚV, 2013). Nově se nyní chystá publikace NÚV s názvem *Standard komplexní diagnostiky mimořádného (intelektového) nadání*, která bude pedagogům k dispozici v nejbližší době.

Identifikace mimořádného intelektového nadání ve školním prostředí

Za účelem správné identifikace je třeba si osvojit identifikační metody a nástroje a najít odhodlání začít. Výchozím momentem je **rozpoznání znaků** (projevů) nadání. Ty bývají u spousty dětí netypické, zvláštní, těžko pochopitelné i těžko přijatelné. Stále je nám předkládán zidealizovaný obraz nadaného dítěte, které je poslušné, bezproblémové, ochotné, disciplinované, vždy připravené podávat dobré výkony, přizpůsobivé, tiché, ale přitom veselé, přátelské, v kolektivu oblíbené, které pohotově a správně reaguje a učitel je s ním vždy spokojený. Bohužel, nebývá to tak. Průvodní znaky nadání mohou být problematické. **Jsou to právě nadaní žáci, kteří jsou již v MŠ častěji káráni, napomínáni, trestáni, nepochopeni a nakonec i odmítnuti.** Postupně se z nich mohou stát uzavřené osobnosti. Jejich nadání se nerealizuje, ale naopak vytrácí.

Nadané děti projevují velkou aktivitu v intelektové oblasti. **Mimořádně intelektově nadaný žák v předmětu český jazyk, literatura, slohové vyučování a psaní mívá následující projevy:**

- vyniká časnými čtenářskými dovednostmi, čte plynule, se správnou intonací a pochopením čteného textu,
- má bohatou slovní zásobu, značná je obliba v užívání obtížných a cizojazyčných slov,
- vyjadřování je po gramatické stránce správné, tvoří složitější větné konstrukce,
- rád čte knihy i encyklopedie, pouští se také do vlastního tvůrčího psaní,
- preferuje velké či malé hůlkové písmo, mívá špatný úchop psacího náčiní, psací písmo bývá neupravené.

Mimořádně intelektově nadaný žák v předmětu matematika a geometrie:

- se vyznačuje velkou oblibou číslic,
- zjevný je u něj předčasný nástup matematických dovedností, schopnosti numerovat, orientovat se na

číselné ose, operovat s matematickými pojmy a podobně,

- má velmi dobrý logický úsudek, vnímá vztah příčina–důsledek,
- mívá obtíže v jemné motorice, které bývají příčinou počátečního neúspěchu v geometrii (ovládání kružítka, přesnost rýsování dle pravítka, úprava a čistota rysu).

Nadané děti mívají také zájmy, které nejsou přiměřené jejich věku, většinou intelektuálního charakteru. Z nejobvyklejších to jsou: historie, vlajky, mapy, politika, náboženství, vesmír, společenské deskové hry a stavebnice. Při **pohledu na jejich komplexní osobnost** můžeme vypozařovat, že jsou oproti vrstevníkům velmi zvědavé, pátrají po detailech, chtějí znát zákonitosti. Mívají smysl pro humor i dvojsmysly, excelují svou pamětí, inklinují k perfekcionismu. Ctí spravedlnost, mívají zájem o dění ve společnosti, tíhnou ke starším spolužákům či dospělým. Na druhou stranu mohou být nepraktičtí, vykazují obtíže, až patologie v sociálních vazbách, kontaktech, v pozdějším věku při navazování partnerství či hledání zaměstnání. Bývají multipotencionální – s ohromnou paletou zájmů.

Postup identifikace ve spolupráci s poradenským zařízením

V našich podmínkách platí, že **identifikaci nadání musí potvrdit psycholog**, který je zároveň pracovníkem PPP či SPC (v případě takzvané dvojí výjimečnosti, kdy má dítě diagnostikované mimořádné intelektové nadání a zároveň vadu či poruchu různého druhu, stupně a intenzity či více kombinovaných vad). Žádost o vyšetření v PPP a souhlas s ním podává vždy zákonný zástupce dítěte. K jednotlivým vyšetřením (probíhají zpravidla ve více návštěvách) je třeba se předem objednat. Rodič dítě doprovází. To následně samostatně pracuje pod vedením odborníka. Bývají mu předkládány vybrané testové baterie (SON-R 2^{1/2}-7, WISC III, částečné testy dílčích schopností, testy kreativity, zájmů a motivace a podobně – a to dle věku a zaměření testování). Psycholog dále zhodnotí podklady o žákovi, které získal od vyučujících. Je vhodné, aby do nich učitel zahrnul záznamy o tom, co žák tvoří, co ho zajímá, a přiložil i ukázky prací včetně patologických projevů, které mají velkou vypovídací hodnotu. Portfolio obsahuje žákovy vypracované úkoly, různé samostatné práce, referáty, slohovou tvorbu, vyplněné pracovní listy s nestandardními úlohami či zajímavé výtvarné práce.

Po analýze záznamů z pedagogického pozorování, pozorování sociálních kontaktů, anamnestických dat a všech výše uvedených kroků dojde k ukončení všech částí diagnostiky. Výsledkem je **finální diagnóza** (stanovení závěru), kdy psycholog potvrdí či vyvrátí mimořádné intelektové nadání. V závěrečné zprávě z vyšetření specifikuje poradenský pracovník případnou úroveň nadání, navrhne individuální přístup k žákovi a doporučí podmínky k jeho vzdělávání. Doporučení poradny je pak směrodatné. Záleží ovšem vždy na zákonném zástupci dítěte, zda závěrečnou zprávu z vyšetření postoupí instituci a pedagogům, kteří žáka vzdělávají. Je-li toto stanovisko

souhlasné, následně se pak postupuje na základě doporučení stanovených v závěrečné zprávě z poradenského zařízení.

Se zprávou z poradenského zařízení v ruce

Po doručení závěrečné zprávy z vyšetření vzdělávací instituce, která má žáka v péči, jí je nutno podrobně analyzovat a výstupy z tohoto procesu zahrnout do nově tvořených dokumentů. Důležité je **zohlednit navrženou organizační formu vzdělávání** (individuální integrace, navštěvování daného předmětu ve vyšším ročníku, přeskočení ročníku, doporučení segregované formy vzdělávání a podobně), dle doporučení dále **vypracovat individuální vzdělávací plán** (dále jen „IVP“) pro žáka a v něm stanovit vhodné metody, postupy (akcelerace, obohacování a diferenciacie), učební materiály, pomůcky a tak dále, případně podat žádost o potřebu navýšení finančních prostředků či žádost o potřebu dalšího pedagogického pracovníka k výuce speciálních dovedností – asistenta pedagoga. Jako vhodné se jeví doplnit IVP o kompetence asistenta pedagoga v případě, že je k žákovi přidělen. Vždy je důležité pracovat v souladu s *Chartou práv nadaných dětí*.

Před sestavením IVP by měl učitel **zmapovat úroveň znalostí žáka prostřednictvím podrobné pedagogické diagnostiky v jednotlivých předmětech**. Na základě této diagnostiky by měl upravit žákův vzdělávací plán. Dále je potřeba zjistit, jaké jsou žákovy zájmy, a podle toho volit doplňkové aktivity, které ho budou dále rozvíjet. Rovněž je potřeba zjistit, jak žák pracuje, zda je motivován pro samostatnou práci, jaká je jeho pozornost, seznámit se s osobností žáka a jeho rodinou. Na základě výsledku této diagnostiky pak vyučující sestaví koncepci výuky. Úpravy vyučovacího procesu se promítnou do IVP, který byl pro

žáka s diagnostikovaným mimořádným intelektovým nadáním vypracován. Doba pro jeho sestavení je velmi krátká, proto je třeba s dokumentem neustále dále pracovat, cíleně jej aktualizovat a doplňovat, aby byl funkční. Na základě zprávy z PPP požádá rodič písemně o vzdělávání žáka dle IVP, ředitel školy vydá rozhodnutí, kterým to žákovi umožní. S tímto plánem se po jeho sestavení zákonný zástupce seznámí a v jeho závěru udělí písemný souhlas. Za vytvoření zodpovídá ředitel školy. Kopii vlastní i školní výchovný poradce.

Součástí funkčního IVP je také **hodnocení**, které by se mělo provádět ke konci každého pololetí. Tato písemná hodnocení jsou přílohou k žákovu IVP a slouží učitelům, kteří nadaného žáka přebírají ve vyšších ročnících. Vzdělávání nadaného žáka je díky tomu kontinuální. V hodnocení je třeba uvést naplnění IVP, pokroky žáka, nedostatky, žákovy slabiny, nové zájmy, další získané poznatky o žákovi a tyto změny promítnout do samotného plánu. Pedagogická diagnostika nadaného žáka je nepřetržitý proces a IVP je živý dokument, u kterého je žádoucí jeho neustálé doplňování.

Po všech administrativních krocích vedení školy i jednotlivých pedagogů je na řadě vlastní práce s mimořádně nadaným žákem ve výuce. Jak toto nelehké téma uchopit, nastíníme v příštím článku.

ZDROJE

- ČAVOJSKÁ, M. a kol. *Vyhledáváme rozumově nadané žáky. Metodická příručka*. Praha: VÚP, 2010, 68 s. ISBN 978-80-87000-42-7
- LAZNIBATOVÁ, J. *Nadané děti jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: Iris, 2003, 394 s. ISBN 80-89018-53-X

II

KNIŽNÍ TIP

Ze zkušeností dětského psychologa

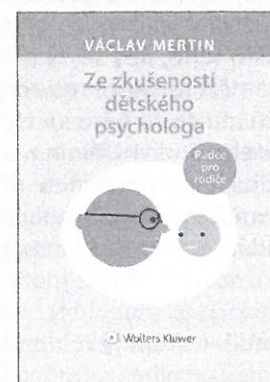
Václav Mertin

Autor knihy vychází ze svých **dlouholetých zkušeností dětského psychologa** a nabízí nám konkrétní odpovědi na otázky, které hledáme, ale i na ty, které bychom měli hledat. Snadnou orientaci v publikaci umožňuje přehledné členění textu pomocí **abecedně řazených hesel**.

Knihy je určena v první řadě rodičům a prarodičům, ale zajímavá může být i pro pedagogy.

Cena 225 Kč, 224 stran, vazba brožovaná

Objednat můžete na www.wolterskluwer.cz, tel.: 246 040 400, fax: 246 040 401, e-mail: obchod@wolterskluwer.cz
K ceně knihy bude připočítáno poštovné a balné ve výši 99 Kč.

Přístupy ke vzdělávání nadaných žáků

Mgr. Romana Divínová,
učitelka věnující se
vzdělávání nadaných žáků,
FZS Olomouc, Hálkova 4

vzdělávání
mimořádně
nadaných dětí

Ve své školní praxi můžeme využít mnoho různých přístupů ke vzdělávání mimořádně nadaných žáků. Nelze jednoznačně říct, který z nich je nejvhodnější. Každý z nich má své přednosti a nedostatky, které je třeba zvážit. Volba konkrétního způsobu práce je ovlivněna mnoha faktory, jako jsou osobnost nadaného žáka, učitelé podílející se na vzdělávání, podmínky školy a jiné.

Existuje několik forem vzdělávání nadaných. Clarková (in Laznibatová, 2001, s. 122) jich uvádí třináct, které se pohybují mezi dvěma póly – od naprosté integrace po úplnou segregaci. Přiblížíme si ty formy výuky, které jsou nejčastěji realizovány v českých školách.

Individuální integrace nadaného žáka v běžné třídě je zřejmě nejčastěji využívaný model. Nese však s sebou úskalí, kvůli nimž může být vzdělávání nadaného žáka neúspěšné. Hlavním problémem je **vytíženost učitele**, který musí věnovat čas a energii na přípravu individuálního plánu pro nadaného žáka a ve výuce se mu nemůže plně věnovat. Z praxe víme, že nadaný žák je mnohdy využíván jako pomocník při výuce slabších spolužáků místo toho, aby se sám dál rozvíjel. Ve třídě se může cítit osaměle, protože mu schází komunikační partner, ostatní děti mu často nerozumějí. Ve výuce žák pracuje dle sestaveného individuálního vzdělávacího plánu, většinou se jedná o samostatnou práci na odlišném úkolu, což jej rovněž vyděluje z kolektivu třídy. Může se stát, že své nadání začne odmítat, práci odvádí daleko pod svými možnostmi, aby se mohl začlenit zpět do skupiny.

Studijní skupiny nadaných v běžné třídě jsou z hlediska organizačního zajištění výuky a přípravy na vyučování formou poměrně náročnou. Nadaní žáci se předmětům s převahou intelektových činností (matematika, jazyková výchova a podobně) věnují ve studijních skupinách, které vznikají vynětím nadaných žáků z kmenových tříd, většinou v rámci jednoho ročníku. To jim umožňuje kontakt s podobně nadanými jedinci stejného věku. Na zbývajících předměty zůstávají se svou třídou.

Třídy s rozšířenou výukou skupiny předmětů jsou další možností, jak přistupovat k výuce nadaných dětí. O zařazení žáka do této třídy rozhoduje ředitel po posouzení jeho nadání a předpokladů a se souhlasem jeho zákonného zástupce. Výhodou je homogenní skupina žáků, vzdělávací potřeby žáků jsou dostatečně uspokojovány. Učivo je mírně akcelerováno, a tak vzniká velký prostor pro obohacování učiva, zadávání specifických úkolů, zapojení žáků do samostatné rozsáhlejší práce nebo do projektů. Námitkou proti zřizování takto specializovaných tříd je argument, že si žáci nezvyknou žít, učit se a pracovat ve skupině dětí, kde je každé na jiné úrovni. Takové dopady segregace lze v mnoha ohledech eliminovat správným přístupem. Se zavedením této formy vzdělávání mimořádně nadaných žáků máme u nás na škole dobré zkušenosti.

Tři pilíře vzdělávání nadaných žáků

Aby bylo vzdělávání nadaných žáků úspěšné, je třeba jej postavit na třech pilířích. Vynecháním jednoho z pilířů nemusíme dosáhnout optimálního rozvoje nadaného žáka.

Akceleraci rozumíme urychlování vyučovacího procesu. Nadaný žák postupuje školními osnovami rychlejším tempem než ostatní žáci. Může se jednat například o dřívější zahájení školní docházky, přeskočení ročníku, účast na výuce v jednom i více předmětech ve vyšším ročníku (metoda otevřených dveří) a jiné.

Metoda otevřených dveří představuje akcelerační přístup, kdy žák dochází na jeden předmět či více předmětů do vyššího ročníku. Není nutná velká administrativa, je třeba mít podloženo zvládnutí učiva v příslušném ročníku

Pilíře vzdělávání nadaných žáků

(písemným testem, ústní zkouškou) a na vysvědčení se pak objeví známka o absolvování předmětu ve vyšším ročníku. Problémy mohou nastat při sestavování rozvrhu, žák nemůže přijít o výuku zbývajících předmětů. Není zde zaručen ucelený rozvoj žáka, který může přeskocit podstatnou část učiva, budou mu chybět informace, učivo nebude mít zcela upevněno. Žáci někdy nevnímají odchod z kmenové třídy pozitivně, chtějí zůstat ve své třídě, mezi staršími spolužáky se necítí dobře.

Vzhledem k probíhajícím zápisům do základních škol k povinné školní docházce je možnost předčasného nástupu mimořádně rozumově nadaných dětí k povinné školní docházce již v pěti letech věku aktuální. Kromě potvrzeného vysokého IQ je v takovém případě důležitý i dobrý zdravotní stav a schopnost zapojit se do staršího kolektivu. Zákon říká, že dítě, které dosáhne 6. roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince k plnění povinné školní docházky je také doporučení vyjádření školského poradenského zařízení. Podmínkou přijetí dítěte narozeného od ledna do konce června je doporučení vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Zákonný zástupce tato doporučení přiloží k žádosti dle § 36 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Obohacování učiva (enrichment) je hlavním pilířem vzdělávání nadaných žáků. Je založeno na rozšíření znalostí, rozvoji zájmů a dovedností, které přesahují rámec běžného učiva. Nejde jen o mechanické nabývání vědomostí a získávání informací. Žáky je třeba podněcovat k objevování a hledání možných souvislostí a vazeb, které

dané téma nabízí. Předpokladem je alespoň částečná akcelerace učiva, díky níž vznikne prostor pro obohacující aktivity. Důležitá je důkladná příprava učitele, obohacující aktivity by měly korespondovat se zájmy žáka.

Pro obohacování můžeme vytvořit v rámci ŠVP samostatný předmět, který je začleněn do rozvrhu třídy (díky disponibilním hodinám pro něj lze získat časovou dotaci). Konkrétní příklad nabízí naše škola. Dále lze část výuky vyhradit různým zajímavým a novým aktivitám, projektům či exkurzím. Projektové vyučování je nejčastěji volnou formou pro obohacování. Žákovi také můžeme nabídnout zájmové kroužky rozšiřující jeho vědomosti v určité oblasti (přírodovědné, matematické či historické kroužky). Nadané děti se mohou rovněž setkávat v klubech, kde se zabývají vybranou problematikou a spolupracují se studenty a pedagogy z vysokých škol.

Diferenciace učiva je zásadní ve studijních skupinách i ve třídách s rozšířenou výukou. Žáci disponují různými úrovněmi nadání a učitel musí vzít tyto odlišnosti v úvahu. Žáky je třeba rozvíjet v oblastech, ve kterých dominují či o které jeví vážný zájem. To na učitele klade vysoké nároky týkající se jeho didaktické i odborné kompetence.

Změny ve vyučovacím procesu jsou vzhledem ke specifickým edukačním potřebám nadaných žáků nezbytné. Vždy se musíme snažit nadaným jedincům výuku přizpůsobit obsahově, organizačně i metodologicky. Pokud byste měli jakýkoliv dotaz či se chtěli inspirovat, navštivte naše webové stránky <http://nadani.zshalkova.cz>.

ZDROJE

- LAZNIBATOVÁ, J. *Nadané děti*. Bratislava: Iris, 2003, 394 s. ISBN 80-89018-53-X